

КОММЕНТАРИЙ НА ЕВАНГЕЛИЕ ОТ ИОАННА. Дональд Карсон. Пер. с англ. Я. Г. Вязовского, Е. А. Устиновича. Минск: Полиграфкомбинат им. Я. Коласа, 2019. 912 с.; ISBN 9789857101535 (нвк.). 1211.00 UAH

KOMMENTARIJ NA EVANGELIE OT IOANNA [A COMMENTARY ON THE GOSPEL OF JOHN]. DONALD CARSON. TRANSL. BY YA. G. VIAZOVSKY, E. A. USTINOVICH. MINSK: POLIGRAFIKOMBINAT IM. IA. KOLASA, 2019. 912 P. ISBN 9789857101535 (нвк.). 1211.00 UAH

Коментар на Євангеліє від Івана за авторства Д. Карсона – це одне з авторитетних пояснень Євангелії, опублікованих з протестантської точки зору. Інформативно-аналітична подача матеріалу, лінгвістичні аспекти та широкий тематичний обсяг роблять її основоположною працею для будь-якої роботи із текстом Євангелія. Книга є більш вичерпною, ніж звичайні вступні коментарі, при цьому взаємодіє із різними, як консервативними, так і ліберальними, поглядами щодо текстових питань. Тому цілком зрозуміло, чому саме вона має найвищий рейтинг у базі даних найкращих коментарів Біблії *BestCommentaries.com*, яка класифікується за відгуками науковців та користувачів сайту.

Карсон, який належить до групи консервативних євангельських коментаторів школи реформатського баптизму, уже достатньо відомий вітчизняним теологам своїми працями, зокрема книгою *Екзегетичні помилки* (2013). Він не боїться офіційно стверджувати про свої переконання (зокрема, підписав Чиказьку заяву про біблійну безпомилність).

У передмові Карсон категоризує цілі даної книги в чотири групи: (1) Пояснити розвиток сюжету; (2) Залучити невелику, але репрезентативну частину сучасних досліджень в цій тематиці; (3) Продемонструвати як Євангеліє сприяє розвитку біблійної та систематичної теології; (4) Запропонувати послідовний захист позиції меншості, що Євангеліє від Івана – це насамперед Євангеліє благовістя, а не книга для християн (8-9). Також він вказує на те, що коментар орієнтований на “освічених прихожан для особистого вивчення Біблії ... та тих кому випала честь і відповідальність служити Словом Божим іншим людям, проповідувати і проводити групи з вивчення Біблії” (9).

Загалом робота складається з двох частин: вступ і безпосередньо сам коментар. Програмною заявою, у якій автор окреслює свої тези, служить доволі об’ємний Вступ (23-134). Саме тут автор найбільше взаємодіє з тенденціями останніх 250-ти років в дослідженнях Євангеліє від Івана. Він перераховує різноманітні погляди і, як правило, враховуючи їх сильні та слабкі сторони, не боїться систематично деконструювати всі заперечення, як з боку ліберальних теологів, так і з інших християнських традицій (наприклад, католицизму).

Карсон починає з пояснення специфіки та характерних рис Четвертого Євангелія і в тому ж розділі відкриває питання, на які дасть більш детальну відповідь пізніше. У другому розділі, присвяченому історичній інтерпретації Євангелія, він оскаржує слабкі сторони концепцій стосовно теорії джерел, історичного контексту і достовірності Євангелії кількох класичних академічних коментарів, таких як Бульман, Браун, Додд та ін.. Карсон зазначає, що знахідка сувоїв Мертвого моря усунула необхідність постулювати елліністичне підґрунтя Євангелії від Івана. Адже «спосіб аргументації і тлумачення Старого Заповіту євангеліста Івана спирається на традиційні юдейські підходи» (39).

Особлива увага приділяється автентичності книги. Він дає оцінку критиці джерел, і наперекір Бульману та Брауну показує цілісність Євангелія. Карсон вважає, що стилістична монолітність виступає проти критики джерел, але водночас створює наступну проблему – як пояснити монолітність. Це природним чином приводить до дискусії про гармонію зв'язків між свідцтвом Івана і синоптиків. І питання, яке лишається відкритим: «чи не існує більш широкої історичної ситуації, в яку вписуються як свідчення Івана, так і свідчення синоптиків?» (67).

Говорячи про авторство Євангелія від Івана, яке формально є невідомим, Карсон припускає, що кращий спосіб наблизитися до тексту – визнати авторство Івана, сина Зеведея. Він, як і багато інших вчених, таких як Морріс і Кьостенбергер, вважає, що внутрішньотекстові докази, дозволяють припустити, що апостол Іван, є автором Євангелія. Хоча, як зауважує в коментарі до Євангеліє від Івана (NICNT) Ремсі Майклс – у неї є певні суперечності з текстом.

Щодо дати і походження Євангелія, він не надає жодних спростовуючих аргументів проти традиції Отців Церкви і орієнтовно датує Євангеліє 80-им роком н.е. (101). Такий підхід має свої переконливі докази і на даний час є думкою більшості, як ліберальних, так і консервативних новозавітних дослідників. У наступних розділах мета та богословські акценти Євангелія від Івана визначаються як: «євангелізувати юдеїв, євангелізувати еллінів, дати настанови до новонавернених» (111), і також показати, що справжній Месія має бути розп'ятим, «хрест є замислом Бога» (117).

Однак, ідея про те, що в Євангелії від Івана є тексти, які, здається, припускають нехристиянську аудиторію, залишається непоміченою, або навіть не сприйнятою богословським співтовариством. До того ж, більшість учених критично налаштовані стосовно того, що євангеліст розповідає про історично достовірні події, і не схильні вірити, що внутрішні і зовнішні свідцтва найкраще пояснюються авторством апостола Івана, хоча Карсон наводить переконливі аргументи на користь своїх поглядів.

Перш ніж дати план Євангелії і перейти до обговорення тексту, Карсон майже не обговорює літературну структуру, адже сюжет у його баченні – це не просто порядок подій (118), а тонко вибудована композиція, де причинно-наслідковий зв'язок виходить на перше місце. Таким чином Карсон забезпечує коментування без дотичних деталей.

Власне коментар (135-888) – це вдумливе, ретельне та послідовне читання євангельського тексту у його остаточній формі. Карсон не надає супровідного

перекладу біблійних уривків при тлумаченні тексту, хоча інколи посилається на текст NIV. Сильною стороною Карсона є те, що він вичерпним чином порівнює інтерпретації, не намагається уникнути складнощів у тексті, і водночас поступово розгортає теми, на яких намагався наголосити автор Євангелії, поглиблюючись за потреби в історико-соціальний контекст.

Є вірші чи ідеї, де він не впевнений, тому дає на вибір читача кілька можливих варіантів, вказуючи на один найбільш прийнятний для нього. Він добре розбирається в ілюзіях на Старий Заповіт (тут доречно згадати, що саме він є редактором серії “Старий Заповіт на сторінках Нового”), і він слугує йому хорошим інструментарієм для спростування того, що гностичні ідеї були концептуальною основою для Євангелії.

У коментарі він добре трактує грецький текст як з лексичних, так і з синтаксичних особливостей. Всі грецькі слова транслітеруються, тому навіть для читача, що не має навиків читання грецької мови, не виникне проблем. Посилань небагато, оскільки Карсон вважає, що краще мати діалог в основному тексті. Також в кінці кожного розділу автор відсилає до додаткових матеріалів, у яких може більш детально розкрити те чи інше питання, не відвертаючи на це уваги в основному тексті. Хоча як такого тематичного показника у кінці роботи бракує.

Інколи, розкриваючи значення складних фраз, Карсону не вистачає лаконічності, наприклад: він витрачає близько сім сторінок лише на пояснення “народитися від води і Духа” в 3:5. Хоча, можливо, що саме таке обговорення варіантів тлумачення і взаємодія з поточними академічними теоріями робить цю працю доступною. Ще однією з небагатьох слабкостей є те, що інколи не прослідковується зв’язок між перикопою і більш широким контекстом.

Загалом робота Карсона підсумовує ідеї і показує радикальну трансформацію новозавітної науки в другій половині ХХ ст. Адже, як Карсон сам зазначає, сучасний дослідницький інтерес до Євангелії від Івана змістився в сторону літературних теорій, в рамках яких ставляться не стільки історичні, скільки літературні питання (38). Парадигма вивчення Євангелій змінилася, питання авторства, критики джерел та гелліністичних ідей не стоять так гостро на порядку денному. Ймовірно, ще протягом кількох років буде існувати методологічний розрив між “історико-критичною” та “літературною” школою думок. Однак, усвідомлюючи те, що в обох підходах до тексту є користь, сучасні коментарі, враховують здобутки останніх тенденцій і намагаються включити не тільки відомий історико-критичний матеріал, але й інформацію за такими темами як: аналіз дискурсу, жанровий аналіз, нарративна критика, риторична критика і феміністична герменевтика. В цьому коментар Карсона значно поступається новітнім працям і водночас тримає хороший рівень і повністю відповідає заявленим цілям та аудиторії.

Отже, коментар Карсона на Євангелія від Івана – це серйозна, ґрунтовна і практична робота, яка тримає міцний баланс: з одного боку, забезпечуючи деталізацію благої звістки, при цьому все ще є достатньо доступною для мирян, які, можливо, не знайомі з біблійними мовами чи історичним походженням Євангелія. Коментар відповідає євангельській традиції, але приверне увагу читачів з різних церковних деномінацій.

Книгу варто порекомендувати всім, хто зацікавлений у більш глибоких дослідженнях та екзегезі Нового Заповіту, що виходять за рамки читання тексту на поверхневому рівні. Хочеться сподіватися, що вона стане підмогою як для академічного простору вітчизняних досліджень, присвячених біблійному богослов'ю Євангелія від Івана, так і для служителів, які готові виокремити час для вивчення Писання.

*Надія Добриднік
НПУ ім. М.П. Драгоманова
Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-0050-9718*

*Надійшла до редакції / Received 03.10.2020
Прийнята до публікації / Accepted 22.10.2020*